

Huslig ekonomi för olika elevgrupper från tidigt 1900-talet till införandet av grundskolan utgående från motiv och innehåll

Kirsi Salomaa

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi

Artikeln syftar till att belysa hur skolämnet huslig ekonomi växte fram från hushållskurser för flickor till ett skolämne för alla. Läroplaner och kommittébetänkanden är centrala data. Dessa analyseras med tematisk textanalys och i förhållande till kunskapsformer och förhållningssätt. Övergripande används Goodsons modell för hur skolämnen etableras och utvecklas som analytisk grund. Resultat visar 1) centrala aktörer som påverkat etableringen av ämnet, 2) för vilka elever ämnet var tänkt, 3) hur det motiverades för olika grupper av elever och 4) övergripande centralt innehåll. Det specifika innehållet i skolämnet huslig ekonomi har förändrats över tiden. Ett förändrat kunnande i hygien och näringsfrågor, nya artefakter och arbetsmetoder liksom det ständigt växande utbudet av livsmedel har påverkat detta. I resultaten kan man se att skolämnet genomsyrats av hållbarhetstänkande trots att begreppet inte har ingått i läroplanen. Skolämnets syfte är att främja utbildningen för medborgare om hygien, hälsa och ekonomi – vilka kan ses som aspekter av ekonomisk och social hållbarhet. Förändrad arbetsfördelning i hemmen och arbetslivet mellan män och kvinnor har påverkat skolämnet på ett sätt som bidrar till förutsättningar för en mer jämställd fördelning av hushållsarbetet.

Huslig ekonomi, skolämnet, läroplaner, motiv, tematisk analys

Sänt: 23.4.2021

Godkänt: 9.11.2021

Ansvarande artikelförfattare: kirsi.salomaa@abo.fi

DOI: 10.23988/ad.111253

Bakgrund och syfte

I denna artikel behandlar jag framväxten av huslig ekonomi som skolämne med exempel huvudsakligen från finlandssvenska, inklusive åländska, skolor för grundutbildning. Dessa omfattar folkskolan, flickskolan, samskolan och senare grundskolan som infördes på 1970-talet. Syftet är att belysa hur skolämnet huslig ekonomi inledningsvis växte fram för vissa grupper av flickor innan det blev ett gemensamt skolämne för alla elever. Utgångspunkten är att den samhällseliga utvecklingen och de förändringar som den för med sig inte endast påverkar att skolämnen initieras och etableras men också vilket innehåll som tar form och vad som betonas i det – hur skolämnet förändras över tid. Skolämnena, liksom innehållet i dem, har varierat mellan skolformer och deras respektive elevgrupper.

I samband med folkskoleförordningen från 1866 övertog staten ansvaret från kyrkan för att organisera den grundläggande utbildningen. Med tiden ökade antalet folkskolor (Cavonius, 1978), men skolorna i städerna och på landsbygden hade olika förutsättningar, till exempel fanns det skolbyggnader i en del städer, medan skolorna på landsbygden ambulade mellan byarna. Huruvida undervisningen sköttes av utbildade folkskollärare varierade också. Detta bidrog till att en del regleringar var olika för folkskolor på landsbygden och i städerna. Folkskolan var avsedd för alla barn och den var kostnadsfri. Den var däremot inte obligatorisk, vilket innebar att kommunerna inte hade skyldighet att tillhandahålla skolor. I en del städer fanns det, förutom folkskolor, också flick- och pojkskolor samt samskolor. Övriga skolor grundades och upprätthölls med privata medel, till exempel finansierades undervisningen helt eller delvis genom elevavgifter (Salminen, 2002). Därför var det huvudsakligen barn från familjer med ekonomiska resurser och med status i samhället vilka gick i dessa skolor. Detta bidrog till statusskillnad mellan skolorna.

Läsning, skrivning och räkning liksom religion är exempel på skolämnen som tidigt ansågs självklara i skolan och dessa förekom redan i folkskoleförordningen. Eftersom huslig ekonomi inte ansågs vara ett lika självklart ämne för alla så infördes den senare bland skolämnena (Cavonius, 1978).

I början av 1900-talet var Finland ett agrarsamhälle och självushållning var allmänt inte endast på landsorten utan även i städerna. Den låga arbetsproduktiviteten i samband med snabb befolkningstillväxt bidrog till en låg inkomstnivå. Med måtten utgående av nuvarande kunskaper var hygienförhållanden bristfälliga och näringsintaget var begränsade och otillräckligt. (Heinonen, 1998.) I förhållande till nuvarande hållbarhetsperspektiv kan detta ses som exempel på social- och kulturell hållbarhet då det är fråga om att få de knappa resurserna att räcka till och att dela resurserna på ett balanserat sätt för att höja på levnadsnivån allmänt i samhället (Siirilä, 2016). I historiskt perspektiv överfördes kunskapen om skötseln av hemmet genom fostrande aktiviteter i hemmet (Åbacka, 2008). En signal på ett ökat intresse för huslig ekonomi var att man, under senare delen av 1800-talet, grundade skolkök i en del folkskolor, bland annat i

städerna Helsingfors, Tammerfors, Vasa, Viborg och Åbo. Detta gjorde det möjligt för flickor att få undervisning i husliga sysslor. Av tidigare forskning framgår att skolkök grundades i flera europeiska länder. Den svenskspråkiga undervisningen i Helsingfors flyttades till Nikolaigatans folkskola då dess undervisningskök för fortsättningsklasserna blev klar 1899 (Sysiharju, 1995). Hur kom det sig att undervisningen i hushållssysslor blev en del i vissa skolors undervisning? Vad var syftet med denna undervisning? Tidigare forskning visar att detta innehåll inte fanns i alla skolor och att det inte gällde alla elever (Laine, 1931; Ketonen, 1980). För vilka elever sågs den typen av kunskaper nödvändiga?

Syftet med den här artikeln är att undersöka vilka personer och organisationer som haft central betydelse för inrättandet av huslig ekonomi som skolämne i den grundläggande utbildningen, vad skolämnet skulle bidra med och hur argumenten för och innehållet i skolämnet förändrats över tid. Ett ytterligare syfte är att undersöka vilka elevgrupper som ansågs behöva detta skolämne och hur denna syn har förändrats över tid. Forskningsfrågorna är följande:

1. Utifrån vilka motiv och innehåll förespråkades skolämnet huslig ekonomi?
2. Hur beskrivs behovet av huslig ekonomi i centrala dokument för olika skolformer från skolämnets införande för vissa elevgrupper tills det blev ett skolämne för alla elever?

Steg på vägen mot ett nytt skolämne

Innan ett skolämne etableras finns det enligt Goodson (2001) specifika faser som föregår detta beslut, vilka kan beskrivas som en modell. För att påvisa behovet av ett nytt skolämne behövs det förespråkare och entusiaster som påvisar ämnets betydelse för samhället och upprätthåller diskussionen (Goodson a.a.; Österlind, 2015). För att det samhälleliga intresset ska bli tillräckligt starkt behövs det enligt Goodson ett eller flera samhälleliga motiv, som bidrar till viktiga kunskaper i samhället. Också Engeström (2014) betonar de samhälleliga motivens betydelse för att nya verksamheter ska uppstå och etableras. Eftersom läroplanerna uppgörs som politiska beslut är även den politiska viljan viktig vid införandet av ett nytt skolämne (Goodson, 1993; Österlind, 2015). Ett skolämnets status är även beroende av en god lärarutbildning och att det bedrivs forskning inom ämnet. För övrigt menar Goodson (1993) att ett skolämnets status är beroende av i vilket skolstadium som ämnet introduceras, till exempel skolämnen som introduceras i folkskolan har lägre status än de som introduceras i högre skolformer.

Alla skolämnen förändras dock genom att kunskaper, värderingar och ideal bidrar till att forma och förändra dem, liksom också nya redskap och material. Enligt Engeström (2014) bidrar dessa till att skapa spänningar och motsättningar genom att de utmanar gamla traditioner och ger impulser till förändringar. Sammanfattat lägger de ovannämnda teoretiska utgångspunkterna grunden till forskning om det skolämne som idag kallas huslig ekonomi.

Huslig ekonomi som skolämne beskrivs ofta som ett praktiskt skolämne. Carlgren (2015) diskuterar förhållandet mellan teoretiskt kunnande och praktiska färdigheter. Den formella kunskapen, påståendekunskapen, räknas i skolorna till teorikunskap och den förståelse som utvecklas i samband med praktiskt arbete till praktiskt kunnande. Carlgren (2015) menar att det finns en dialektik mellan påståendekunskapen och det praktiska kunnandet. För att kunna utföra en praktisk uppgift behövs det teoretiskt kunnande. I läroplanerna är det svårt att åtskilja innehållet mellan det teoretiska kunnandet och praktiska färdigheter eftersom kunskaperna i dessa är olika aspekter av samma kunskapsinnehåll.

Skolämnets uppkomst och etablering

Eftersom forskningen gäller finländska skolor har jag begränsat data-sökningen till följande finländska databaser och söktjänster: den nationella söktjänsten Finna universitetens söktjänster, nationalbibliotekets databas Doria, riksarkivets digitala arkiv, Helsingfors stadsarkiv och Ålands landskapsarkiv. Sökord som använts är 'folkskola', 'flickskola', 'pojkskola' och 'samskola' i kombination med 'läroplan' och 'läsplan' jämte 'huslig ekonomi' och 'hemhushållning'. Förutom de svenska sökorden har jag använt motsvarande finskspråkiga benämningar samt 'kotitalous' i kombination med 'lukusuunnitelma' och 'opetusuunnitelma'. Från sökresultat har jag uteslutit de artiklar som inte är referentgranskade och pro gradu avhandlingar. Bland sökningarna per skolform dominerar minnesskrifter och historiker för enskilda skolor samt läroböcker för olika skolämnen.

Forskning som bedöms ha relevans för denna artikel är historiska beskrivningar och rapporter över utbildningsutvecklingen inom den husliga sektorn och läroplansforskning gällande faktorer som påverkat utvecklingen av läroplaner i folkskola och samskola. Inom forskning i hushållsvetenskap finns tillbakablickar och jämföranden av läroplaner för huslig ekonomi. Den dominerande forskningsmetoden i dessa arbeten är innehållsanalys av olika historiska texter, kommittébetänkanden och läroplaner.

Förespråkare och hur de motiverade skolämnet

Innan ett skolämne införs i läroplanen behövs det förespråkare som initierar och upprätthåller diskussionen om behovet av ämnet. Bland politiska beslutsfattare hade Storfurste Alexander II en viktig roll i utvecklandet av det finska skolsystemet eftersom han ansåg det viktigt att höja på det finska folkets bildningsnivå. Missväxtåren under 1860-talet ledde både till hungersnöd och sjukdomar, vilka bidrog till en ökad förståelse för behovet av att undervisa livsmedelshantering (Laine, 1931). År 1899 tog Finska Qvinnoföreningen initiativ till undervisning i huslig ekonomi varefter undervisningen inleddes i vissa städer (Laine, 1931; Sysiharju, 1995). Skolläkaren Sucksdorff hade studerat mikrobiologi och skrivit avhandlingen "Om tvättkläders desinfektion genom tvättning" som publicerades 1893, den första avhandlingen inom hushållsvetenskapen enligt Sysiharju. Sucksdorff föreläste också inom lärarutbildningen.

Vidare visar Sysiharju (1995) att utskänkningsföretag finansierade skolkök. Dessa kan också ses som exempel på förespråkare och undervisningen som förberedande för arbetslivet.

En senare förespråkare var Harmaja (1925), som ansåg att skolämnet huslig ekonomi skulle öka värderingen av hushållsarbetet i hemmen. Harmaja poängterar vikten av att även männen bör förstå betydelsen av god hygien och ordning för hemmets välmående. Harmajas insats inom utvecklingen av utbildningen i huslig ekonomi var betydelsefull genom att uppmärksamma det icke betalda och osynliga hushållsarbetet och konsumentfrågorna. (Heinonen, 1998.)

På Harmajas initiativ grundades år 1921 en centralorganisation för olika föreningar kallad Centralen för huslig ekonomi. Denna organisation av en viktig förespråkare för skolämnet huslig ekonomi genom ställningstaganden i aktuella frågor gällande hushållen som till exempel undervisningen inom ämnet. Maiju Gebhard var forskare på Arbetseffektivitetsföreningens hushållsavdelning som grundades år 1943. Denna avdelning hade som syfte att forska i och rationalisera hushållsarbete. Också Marthaförbundet har under åren upprätthållit diskussionen om betydelsen av undervisning i huslig ekonomi (Heinonen, 1998).

I riksdagen har det genom åren suttit flera ledamöter, Miina Sillanpää, Alli Nissinen och Lucina Hagman, som förespråkade skolämnet huslig ekonomi genom kvinnofrågespekten (Heinonen, 1998). Dessutom fanns det en grupp kvinnor som framställde en motion för införandet av en professur i näringslära vid Helsingfors universitet. Elsa Bonsdorff ingick i den gruppen (Aulanko & Vepsäläinen, 1994).

Skolformer och läroplaner

Enligt Levanto (2013) fanns det enstaka kurser i hushållssysslor i vissa fruntimmersskolor redan under den första hälften av 1800-talet. Kaarninen (1995) granskar motiven för undervisning i hushållssysslor ur ett genusperspektiv. Övergången från bondesamhället till industrisamhället medförde att mödrarna allt oftare arbetade utanför hemmet. Då hade de inte själv möjlighet att lära sina döttrar hushållssysslor. Därför blev det viktigt för flickor att lära sig det i skolan (Heinonen 1998; Kaarninen, 1995). Undervisningen i huslig ekonomi har enligt Kaarninen (1995) stor betydelse då det gäller utvecklingen avförhållandet mellan könen i hemmet, skolan och arbetslivet. Ketonen (1980) har jämfört läroplanerna mellan de olika skolformerna och beskrivit skillnader mellan undervisningsämnen för flickor och pojkar. Ketonen betonar behovet av praktiska ämnen i skolan, till exempel huslig ekonomi.

Enligt Salminen (2002) använde de privata lärdomsskolorna sin autonomi och pedagogiska frihet till att utveckla sin skola bland annat genom att införa skolämnen så som huslig ekonomi. Ett exempel på nytänkande var grundandet av praktiska fortsättningslinjer för flickor.

Både Pöntinen (2019) och Malin (2011) har i sina avhandlingar analyserat läroplanerna i huslig ekonomi. Pöntinen skriver att undervisningen, både i folk- och samskolan, huvudsakligen var organiserad utifrån en tydlig ämnesfördelning. Senare frångick man de strikta ämnes-

fördelningarna och kombinerade närbesläktade ämnen. Exempelvis i flickskolorna undervisades det både i nationalekonomi och kemi i samband med huslig ekonomi medan dessa var enskilda ämnen för pojkar (Pöntinen, 2019; Ketonen, 1980). I sin avhandling tar Åbacka (2008) upp att skolämnet hemhushållning¹ ingick i folkskolan. Undervisningen i folkskolan var teoretiskt betonad även om man ansåg att en praktisk koppling var önskvärd (Pöntinen, 2019).

Lindberg och Salomaa (2022) analyserade tidigare forskning om huslig utbildning för att identifiera vilka samhällsliga motiv som resulterat i att yrkesutbildning etablerades och utvecklades, specifikt för kvinnor. I artikeln framtas följande: 1) en framväxande medvetenhet om relationen mellan samhällsekonomin och de enskilda familjers ekonomi: då enskilda familjer fick det bättre ökade också nationens välstånd (Marjanen, 2013), 2) missväxten under 1800-talet i kombination med möjligheten att lära befolkningen att odla köksväxter som komplement till den dåtida dominerande kosten baserad på spannmål, även i kombination med framväxande kunskaper om livsmedlens näringsämnen (Laine, 1931), 3) ökade medicinska kunskaper, bland annat om hur infektionssjukdomar sprids och möjligheten att förebygga dem genom enkla åtgärder relaterade till hygien och 4) emancipatoriska motiv – utbildning som medel för kvinnor att få politiskt inflytande.

Tidigare forskning gällande skolämnet huslig ekonomi har tyngdpunkten varit på innehållet i skolämnet huslig ekonomi i grundskolan eller på frågor gällande utvecklingen av den husliga yrkesutbildningen. Denna artikel bidrar till forskningen genom att utifrån Goodsons teori belysa faktorer som har påverkat att skolämnet huslig ekonomi etablerats och blivit ett gemensamt ämne både för flickor och pojkar.

Tematisk textanalys

Huvudsakliga datamaterialet utgörs av styrdokument i form av läroplaner, läsplaner och kommittébetänkanden gällande folkskolor, samskolor och grundskola. Folkskoleväsendet utgjordes av både lantfolkskolor och stadsfolkskolor. Folkskolan omfattade även fortsättningsundervisning som kvällskurser på landsbygden och dagskurser i tätorterna. Då lagen om läroplikt förändrades 1948 blev folkskolan en sjuårig skola med klasser i fortsättningsundervisning (Cavonius, 1978). År 1957 omorganiserades folkskolan till en sexårig egentlig folkskola och en två-årig medborgarskola (Cavonius, 1978). Gällande folkskoleväsendet ingår följande styrdokument i urvalet till denna artikel. Se tabell 1.

¹ Olika benämningar för huslig ekonomi har använts: hemhushållning (Åbacka 2008), huslig ekonomi och hemvård (Kommittébetänkande 1933:6)

Tabell 1. Styrdokument för folkskoleväsendet.

Styrdokument	Sidor totalt <i>Sidor med huslig eko- nomi</i>	Motivering
Naisten kotitaloudenhoito opetuksen järjestämistä varten 1915 (Komiteain mietintöjä, 1915:5) ²	411 30	Första kommittébetänkande i vilket man diskuterar organisering av utbildningen inom husliga sektorn.
Maalaiskansakoulujen opetussuunnitelma: komiteamietintö 1925 (Kouluhallitus, 1925) ³	302 16	Inkluderas för att den är den första egentliga läroplanen för lantfolkskolor (Iisalo, 1984, Rinne, 1984)
Folkskolans läroplanskommittébetänkande 1 1946 (Kommittébetänkande, 1946:10)	66 4	Inkluderas för att påvisa förändring i undervisningen av huslig ekonomi.
Folkskolans läroplanskommittés betänkande II. Läroplan för den egentliga folkskolan 1952 (Kommittébetänkande, 1952:3)	339 4	Ny läroplan för den egentliga folkskolan.
Kommittébetänkande angående fortsättningsundervisning i landsbygdens folkskolor (Kommittébetänkande, 1954:12)	209 15	Inkluderas för att påvisa förändringar i undervisningen av huslig ekonomi.

För att få en bild av i vilken utsträckning undervisningen i huslig ekonomi har ingått i folkskolor i städer och på Åland, som medtogs då öriket ofta exkluderats i liknande studier, har nedannämnda dokument i tabell 2 inkluderats.

² Kommittébetänkande finns endast på finska.

³ Använt den finska versionen på grund av begränsad tillgång till arkiv på grund av COVID-pandemin.

Tabell 2. Styrdokument för Helsingfors stad och Åland.

Styrdokument	Sidor totalt Sidor med huslig ekonomi	Motivering
Helsingin kaupungin kansakoulujen arkisto		
1909 och 1913 työsuunnitelmat	2	Dessa styrdokument fanns tillgängliga på Helsingfors stads skolarkiv.
1917 opetusohjelma	2	
1926 opetussuunnitelma	1	
1929 jatkoiluokkien opetussuunnitelmat	3	
(Helsingfors stads skolarkiv)		
Årsanmälan till folkskoleinspektören	Årsanmälan, st.	
Godby folkskola fem års intervaller åren 1928–1961	6	Dessa skolor valdes på grund av att de hade lämnat in flesta årsanmälan.
Storby folkskola fem års intervaller åren 1928 - 1961 (Ålands landskapsarkiv)	6	

Lärdomsskola, även kallat läroverk, är en benämning som omfattar följande skoltyper: samskolor, flickskolor och pojkskolor. Fullständiga läroverk uppdelades i mellanskola och gymnasium (Uppslagsverket Finland, 2007). Antalet klasser i mellanskolan kunde variera från tre till sex beroende på hur många folkskoleklasser som låg till grund (Cavonius, 1978).

För undervisningen i huslig ekonomi i lärdomsskolorna inkluderas samtliga statliga dokument som fanns tillgängliga i arkiv i Helsingfors och Vasa⁴. Se tabell 3.

Tabell 3. Styrdokument för lärdomsskolor.

Styrdokument	Sidor totalt Sidor med huslig ekonomi
Lärdomsskolekommitténs betänkande 1932 (Kommittébetänkande, 1933:6)	204 3
Valtion oppikoulujen oppiennätykset ja meto- diset ohjeet 1941 (Valtioneuvosto, 1941)	150 4
Kotitalouden oppiennätykset 1960 (Kouluhal- litus, 1960)	12 11
Läroplanen för samskolor 1971 (Ketonen, 1980 bilaga 29)	1

⁴ På grund av pandemin hade jag begränsad tillgång i arkiv.

I och med grundskolereformen (1972–1977) fusionerades folkskolan, medborgarskolan och mellanskolan till en enhetsskola. Syftet var att höja på bildningsnivån genom likvärdiga möjligheter till skolgång oberoende av geografiska, sociala och ekonomiska möjligheter. De sex lägsta klasserna utgjorde lågstadiet medan de tre högre klasserna bildade högstadiet (Cavonius, 1978). I tabell 4 anges styrdokumentet för grundskolan som ingår i denna forskning.

Tabell 4. Styrdokument för grundskolan.

Styrdokument	Sidor totalt Sidor med huslig eko- nomi	Motivering
Grundskolans läroplans kommittébetänkande del I (Kommittébetänkande, 1970: A4)	246 0	Grunderna för den nya enhetsskolan.
Grundskolans läroplans kommittébetänkande del II (Kommittébetänkande, 1970: A5)	410 9	Läroplaner med syfte och innehåll för de olika ämnen.

Eftersom skolämnet huslig ekonomi etableras som ett obligatoriskt skolämne i samband med införandet av grundskolan så är dessa styrdokument de sista som ingår i denna artikel.

Tematisk textanalys av styrdokumentet

Genom tematisk textanalys (Braun & Clarke, 2006) har jag först urskilt teman och efter det analyserat vilka aspekter som hör hemma under vilken kunskapsform. Syftet med en tematisk textanalys är således att urskilja tematiska mönster som kan relateras till forskningsfrågorna. Principen för tematisk textanalys kan beskrivas i följande steg. Först läser man igenom texten för att bilda sig en helhetsuppfattning om materialet. Då materialet består av kommittébetänkanden och läroplaner från olika tider, krävs flera läsningar med anteckningar. De olika dokumenten gavs färgkoder för att enkelt kunna åtskilja dem. Sedan identifieras kännetecknande nyckelord i texten. Nyckelorden kan härledas alternativt ur data, från forskningsfrågorna eller från teorin. Nyckelorden bidrar till att identifiera väsentliga aspekter i materialet. En del av nyckelorden kan finnas explicit uttryckta i texten medan andra förekommer implicit, d.v.s. något som tas för givet, exempelvis värderingar eller normer. Sådana aspekter synliggörs till exempel genom att texterna (data) läses komparativt.

Efter detta formas teman genom att söka samband mellan de olika nyckelorden. Teman kan bilda hierarkiska strukturer med övergripande teman och underteman (Braun & Clarke, 2006). Sedan revideras identifierade teman. Data inom varje tema ska bilda meningsfulla tydligt åtskilda helheter. Då innehållet inom ett tema inte är relevant eller tydligt återgår

man till något av de tidigare stegen av analysen. Slutligen namnges och beskrivs temat kortfattat och entydigt.

Efter den tematiska textanalysen har jag använt indelningen i påståendekunskap (*knowing that*) och praktisk kunskap (*knowing how*) (Nordenstam, 2012) för att urskilja vilka teman som kan tolkas som 'teori' och 'praktik' i data. Utöver det har jag även använt temat förhållningssätt, som beskriver attityder och värderingar (Carlgren, 2015).

Kategorier, reflektioner och motiveringar

Ursprungligen identifierades sexton teman, vilka reducerades till tio efter genomgång. Exempelvis slogs 'jämsällldhet' ihop med temat 'ansvarstagandet', då det vid eftergranskningen visade sig att jämsällldhet ingår i ansvarstagandet. Av de tio teman berör tre kunskapskategorier, fem förhållningssätt och de två sista temana beskriver huruvida stoffet undervisas i klass eller genom praktiskt arbete. I tabellerna 5 – 7 finns exempel på läroplanstext och nyckelord.

Teman gällande påståendekunskap

Nedan beskrivs hur temana 'hygien', 'hälsa' och 'ekonomi' har bildats utgående från läroplanstexterna och de valda nyckelorden. Dessa kategorier kan härledas från de samhällsliga motiven för huslig ekonomi (Lindberg & Salomaa, 2022).

Hygien

Nyckelorden beskriver främjandet av god hygien, exempelvis gällande hemvård, textilvård och rätt förvaring av mat och livsmedel. Renlighet handlar om att förhindra smittspridning av olika sjukdomar. Ökad kunskap och höjd hygienivå har påverkat tyngdpunkterna för innehållet i ämnet. När huslig ekonomi infördes kunde sjukdomar som nuförtiden förefaller triviala vara mycket allvarliga (Ollila, 1994). Därför var det viktigt att lära eleverna betydelsen av att vädra regelbundet, samt tvätta och efterbehandla både sängkläder och egna kläder tillräckligt ofta (Kouluhallitus, 1925). Den grundläggande städningen handlar om att hålla hushållet rent från skadedjur av olika slag och från det vi idag kallar mikrober. En funktionellt inredd bostad är lättstädat och hygienisk. Inredningen av bostaden och dess funktion kan kopplas till hygien: då man planerar inredning bör man beakta att utrymmet är lättstädat. Inredning och funktion kan även ses som en klassfråga eftersom man ville införa medel- och överklassens värderingar (Lindberg & Salomaa, 2022).

Tabell 5. Exempel på läroplanstext, nyckelord och tema gällande 'hygien'.

Text ur läroplanen	Nyckelord	Tema
att få eleven att förstå hygienens betydelse för arbete och trivsel	Ordning Städning	HYGIEN
att uppöva färdigheter som hänför sig till hem- och klädvård	Renlighet Tvätt med efterarbete	
att fästa elevernas uppmärksamhet vid bostadens funktion	Inredning Funktion	

Referens: Kommittébetänkande, 1970:A5

Hälsa

Människans hälsa och välbefinnande grundar sig på att kosten är näringsriktig, vilket baserar sig på kunskaper om näringsämnen, livsmedel och val mellan olika matlagningsmetoder. Tabell 6 bygger på läroplanstext från Kommittébetänkande för grunderna för grundskolan 1970 del II. Nyckelorden representerar både matlagning, bakning och konservering. Vid undervisningen av typiska maträtter utgår man från livsmedel som är allmänt tillgängliga. Skolämnet huslig ekonomi har haft stor betydelse för att introducera nya livsmedel, exempelvis tidigare okända grönsaker och rotfrukter till hemmen via eleverna. Näringslära och näringsberäkning relaterar till val av mångsidig och bättre kost och därigenom bättre hälsa. Hälsan gynnas även genom att kunna välja ändamålsenliga matlagningsmetoder och på rätt sätt hantera redskapen. Konservering av livsmedel har möjliggjort en mer varierad och näringsrikare kost tack vare tillgång till livsmedlet även utanför säsongen.

Tabell 6. Exempel på läroplanstext, nyckelord för temat 'hälsa'.

Text ur läroplanen	Nyckelord	Tema
välja hälsosam kost både borta och hem	Näringslära	HÄLSA
planera måltider som motsvarar närings- och energibehov	Näringsriktig tillredning	
känner till råvaror som förekommer i daglig matlagning samt i livsmedelsindustrin	Måltidsplanering Matlagning Livsmedelskunskap	
bakning och dess lönsamhet	Bakning	
tekniska hjälpmedel, hushållsmaskiner	Ekonomi Redskap	

Referens: Kommittébetänkande, 1970:A5

Ekonomi

Temat 'ekonomi' innebär att få hemmets resurser att räcka till och inte leva över sina tillgångar. Följande nyckelord har identifierats inom temat

‘prisberäkning’, ‘budgetering’ och ‘arbetseffektivitet’ (Kouluhallitus, 1960). Ekonomiskt tänkande ingår i kunnandet att förutse och planera sin ekonomi och förstå betydelsen av dess uppföljning, jämte att använda hemmets resurser sparsamt. Hemmets resurser utgörs inte enbart av pengar utan också av tillgång till livsmedel och tid. Därmed blir rätt hantering och förvaring av livsmedel också en ekonomisk fråga. Val av fördelaktiga tillredningsmetoder och rätta redskap bidrar till effektivitet och tidsinbesparingar. Från och med grundskolans införande framträder konsumentfrågor tydligt i läroplanen.

Påståendekunskap - Praktiska färdigheter

Lärostoffet i huslig ekonomi indelas traditionellt i teoretiskt kunnande och praktiska färdigheter, vilket uttrycks mycket tydligt i de flesta läroplanerna. Innehållet är liknande i dessa kategorier så det är svårt att åtskilja innehållet mellan det teoretiska kunnandet och de praktiska färdigheterna, eftersom kunskaperna i dessa är olika aspekter av samma kunskapsinnehåll (Carlgren, 2015). För att kunna utföra de aktiviteter som nämnts i föregående teman, exempelvis planera och tillreda en näringsriktig kost, behövs det kunnande om förvaring och tillredningssätt av livsmedel i förhållandet till näringsvärden och ekonomiskt tänkande.

Teman för förhållningssätt

Kritiskt tänkande

Beslut som fattas i ett hushåll är av olika natur. Många vardagliga beslut är enkla att fatta medan större beslut kräver mera eftertanke. Medvetenhet om och att kritiskt kunna bedöma reklam och gjorda konsumtionsval förknippas främst med konsumentfrågor, vilka poängteras tydligt i Grunderna för grundskolans läroplan 1970 del I (Kommittébetänkande, 1970:A4). Kritiskt tänkande blir allt viktigare i och med det växande informationsflödet.

Värdesättande av hushållsarbete

Ett motiv för att införa huslig ekonomi i folkskolan var att öka värdesättningen av hushållsarbetet. Harmaja (1925) konstaterar att det enda sättet att höja på hushållsarbetets status är att det blir ett skolämne även för pojkar. Vid medlet av 1800-talet insåg man betydelsen av det oavlönade hushållsarbetet. Enligt Statistikcentralen (2018) var värdet på det oavlönade hemarbetet år 2016 en tredjedel av Finlands bruttonationalprodukt. Av de kommittébetänkanden och läroplaner som ligger till grund för denna artikel framgår genomgående betydelsen av att värdesätta hushållsarbetet.

Ansvarstagande

Att ta hand om ett hushåll är arbetsdrygt och det är viktigt att alla drar sitt strå till stacken. Det är viktigt att alla familjemedlemmar tar ansvar och deltar i hushållsarbetet allt efter bästa förmåga och kunskap (Kouluhallitus, 1960, Kommittébetänkande, 1970:A5). I ansvarstagandet ingår även att uppmärksamma både en rättvis arbetsfördelning och färdighet att planera tidsanvändningen. Ansvarstagande gäller både individen, familjen och samhället.

Estetik och etik

Estetik framkommer som konkret innehåll i läroplanerna för samskolan, till exempel genom att fästa uppmärksamhet vid att duka vackert då det i folkskolans läroplan däremot förväntas att kunna duka korrekt. Etiska värderingar uttrycks explicit i innehållet för lärdomsskolor medan de är implicita i folkskolans läroplan.

Yrkesförberedande

Man kan se skolämnet huslig ekonomi som ett yrkesförberedande ämne i och med att yrkesutbildningen inte ännu var utbyggd i den mån den är idag. Folkskolans fortsättningsklass, hushålls- och husmodersskolan samt folkhögskolorna erbjöd yrkesutbildning (Komiteain mietintöjä, 1915:5).

Sammanfattning av textanalysen

Tabell 7 nedan är ett exempel på hur de olika temana förhåller sig till varandra. Oberoende av kunskapstyp kan de alla härledas till ovannämnda temana. För att utföra prisberäkning behövs påstående-kunskaper i principerna för prisberäkning till exempel hur man räknar enhetspris. Förhållningssättet till detta är ekonomiskt tänkande.

Tabell 7. Kombination av olika typer av temana.

Kunskapstema	Påståendekunskap	Praktiska färdigheter	Förhållningssätt
Hälsa	Inse följderna av en bristfällig eller felaktig kost	Kunna tillämpa rekommendationer → goda kostvanor	Ansvarstagande
Ekonomi	Principerna för prisberäkning	Utföra prisberäkning	Ekonomiskt tänkande
Hygien	Förstå betydelsen av renlighet	Tvätt och efter-behandling av kläder	Värdesätta hushållsarbete

Enligt Janhonen-Abuquah, Heinonen, Pöntinen och Haveri (2015) kan välbefinnandet ses ur ett hållbarhetsperspektiv. Ekonomisk hållbarhet innebär en balanserad tillväxt bland annat genom att förebygga skuldsättning och spara på naturresurser. Den sociala och kulturella hållbarheten handlar om människans välbefinnande och hälsa. Ekologisk hållbarhet innebär att bibehålla den ekologiska mångfalden. De i textanalysen framkomna temana hälsa, ekonomi och hygien kan kopplas till både ekonomisk och social hållbarhet. Genom att kunna tillreda hälsosam kost förebyggs olika kostrelaterade sjukdomar. Rätt förvaring och hantering av livsmedlen samt att hålla rent i hemmen har i dag även en ekonomisk betydelse. Kulturell hållbarhet kan kopplas till tillredning av typiska finländska maträtter genom att beakta goda kostvanor och val av hållbart producerade livsmedel. Alternativt kan kulturell hållbarhet innebära att nya livsmedel och maträtter introduceras i undervisningen. Övergripande kan man se att detta återkommer i läroplanerna och motiveringarna över tid. Innehållsmässigt tar hållbarheten sig uttryck på olika sätt under olika tidsperioder.

Resultat

I det följande beskrivs resultatet i förhållande till följande aspekter: centrala aktörer, för vilka elever och utifrån vilka motiv har huslig ekonomi förespråkats och slutligen vilka centrala innehåll har karakteriserat ämnet huslig ekonomi och centrala förändringar över tid.

Centrala aktörer

De aktörer som framgår av tidigare forskning är följande 1) personer som förespråkade att skolan ska undervisa i det som har tagit form som huslig ekonomi, 2) de som finansierat lokaler och utrustning och 3) skoldistrikt som inkluderat undervisning i huslig ekonomi innan det etablerats som skolämne. Bland förespråkarna kan nämnas personer som Storfurste Alexander II, doktor Sucksdorff, lärarutbildaren Harmaja och organisationen Finska Quinnoföreningen. Utskänkingsföretagen kan också ses som förespråkare genom deras ekonomiska bidrag till skolköken. Enligt Suomen virallinen tilasto (1912) ingick huslig ekonomi som undervisningsämne i enstaka skoldistrikt under läsåren 1907–1908 (Åbo och Kotka), 1908–1909 (Kotka och Jyväskylä), 1909–1910 (Åland, Åbo, Sordavala) (Suomen virallinen tilasto, 1930).

Huslig ekonomi – för vem?

Vad gäller huslig ekonomi inom olika skolformer, det vill säga för vilka elever skolämnet sågs viktigt, är resultatet följande: 1) Under andra hälften av 1800-talet ingick huslig ekonomi som undervisningsämne för flickor i en del samskolor och flickskolor, liksom också i enstaka stadsfolkskolor i form av skolkök. (Laine, 1931; Salminen, 2002). 2) Skolämnet hemushållning intogs i lantfolkskolan som ett teoriämne både för flickor och pojkar i läroplanen från 1925. I fortsättningsklasserna för flickor ingick däremot undervisning i praktisk matlagning. (Kouluhallitus, 1925) 3) I flickskolor infördes undervisningen av huslig ekonomi läsåret 1920–1921, i samband med en ansats att öka praktisk undervisning. För flickelever i vissa samskolor ingår huslig ekonomi som ett obligatoriskt ämne från och med läroplanen 1932. (Suomen virallinen tilasto, 1930) 4) I och med införandet av grundskolan blev huslig ekonomi ett ämne för alla (Kommittébetänkande, 1970: A5). Huslig ekonomi ingick i samskolans undervisning från 1971 för både pojkar och flickor, dock i mån av tillgång till utrymmen (Ketonen, 1980 bilaga 29).

Motiveringar till skolämnet huslig ekonomi

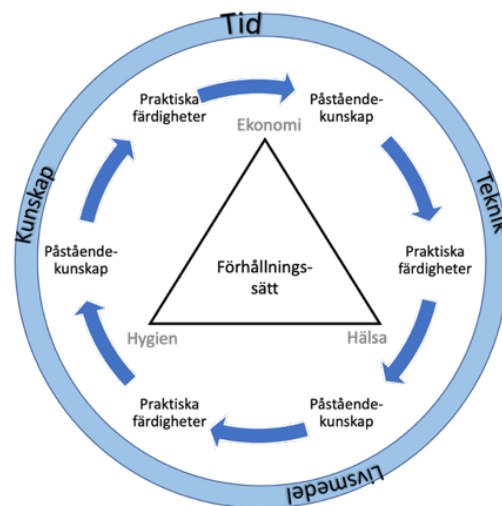
Motiveringar till skolämnet huslig ekonomi varierar beroende på skolform. För folkskolan har totalt sex motiv framtagits av de analyserade dokumenten: 1) ämnet ökar värderingen av hemarbetets betydelse och värde (Kommittébetänkande, 1915:5), 2) behovet av att öka befolkningens kunnande om hygien, hälsa och ekonomi (Kouluhallitus, 1925), 3) färdigheter som behövs genom livet samt att ämnet bidrar till att närma skolan och hemmet (Kouluhallitus, 1925), 4) att hemmen värdesätter skolämnet och att det är till hjälp för hemmen (Kommittébetänkande, 1946:10) 5) ”skötsel av hemmet hör till medborgarutbildning” – huslig ekonomi ses som ett skolämne för både flickor och pojkar (a.a., s. 54) och 6) estetiska motiv – det välskötta hemmet och dess betydelse för trevnad poängteras i flera dokument (Kouluhallitus, 1925; Kommittébetänkande, 1933:6).

Att utöka andelen praktisk undervisning till den annars teoretiska skolan var ett gemensamt motiv till att införa skolämnet huslig ekonomi för elever i flickskola och flickelever i samskolan (Ketonen, 1980). Huslig ekonomi i flickskolor och samskolor sågs som ett viktigt yrkesförberedande ämne, både för dem som skulle arbeta i andras hushåll och för dem som skulle leda arbetet – husmödrarna. Även för dessa elever betonas de estetiska aspekterna (Kommittébetänkande, 1933:6).

I kommittébetänkandet för grundskolans läroplan utgår man inte längre från familjens behov utan ställer individen i centrum. I dokumentet konstateras “att elevernas färdigheter fortsättningsvis skall utvecklas så att de kan ta hand om sig själva och livsmiljö” (Kommittébetänkande, 1970: A5).

Innehållet i skolämnet huslig ekonomi

För att synliggöra de centrala innehållen i skolämnet huslig ekonomi sammanförs temana, kunskapsformerna och förhållningssätten till en figur (Figur 1). I mitten av triangeln finns förhållningssätten. De innehållsliga temana är hygien, hälsa och ekonomi. Dessa har placerats i var sitt hörn av triangeln. De är sammankopplade, men varje tema kan vara antingen över- eller underordnat beroende på ur vilket perspektiv man vill betrakta saken. Rätt förvaring av livsmedel är en hygienfråga som också har en ekonomisk betydelse genom att hållbarheten blir längre och att förlusten av näringsämnen mindre, alltmedan detta även bidrar till en bättre hälsa. För eleverna kan huslig ekonomi framstå som om det handlar om matlagning, hemvård och ekonomiskt tänkande, men utgångspunkten för ämnesinnehållet utgår i de analyserade dokumenten återkommande från de samhälleliga motiven hygien, hälsa och ekonomi.

Figur 1. Relationer mellan de olika kunskapsformerna.

Cirkeln närmast triangeln visar behovet av kunnande både gällande påståendekunskap och praktiska färdigheter. Den yttersta cirkeln representerar tiden, under vilken kunskapsmängden har ökat, det har skett teknisk utveckling och utbudet av livsmedel har förändrats. Grunden till innehållet i skolämnet huslig ekonomi ligger i kunskapen om ekonomi, hygien och

hälsa. Skillnaden i innehållet över tid är mängden kunskap som ökat inom respektive tema.

Kunskapen om hälsosam kost har förändrats. Idag har vi alltmer nyanserad kunskap om olika näringsämnen och deras betydelse för hälsan. Den tekniska utvecklingen har påverkat innehållet. I den första läroplanen för lantfolkskolor är skötseln av järnspisen ett betydelsefullt innehåll (Kouluhallitus, 1925), medan en senare läroplan för grundskolan betonar användningen av köksassistenten (Kommittebetänkande, 1970:A4). Konsumentfrågan bildar en helhet inom ekonomin i läroplanen för grundskolan. I samtliga läroplaner uppmanas att använda lätt tillgängliga livsmedel i undervisningen, också om utbudet av livsmedel varierat över tid.

Huslig ekonomi är ett ”hållbart” skolämne

Även om begreppet hållbarhet inte har ingått i läroplanerna redan från införandet av skolämnet har tanken om hållbarhet alltid varit ett tema som genomsyrat skolämnet huslig ekonomi även i den grad att man kan se det som ett paradigm (Elorinne, Autio & Arai, 2017). Som ovan beskrivits återkommer de tre dimensionerna av hållbarhet: social, miljö och ekonomisk i motiveringar och/eller i kursplanerna för skolämnet. I slutet av 1800-talet var de ekonomiska förhållandena dåliga och för majoriteten av befolkningen gällde det att få de små resurserna att räcka över lag. Detta kan ses i de första läroplanerna i vilka det konstateras att de livsmedel som används ska väljas så att de är tillgängliga för alla så att maträtterna kan tillredas i hemmen. Skolträdgården hade en viktig betydelse dels med att lära ut odling och användning av nya köksväxter, dels genom att bidra med livsmedel till undervisningen (Laaksoharju, 2012).

Forskningsresultat om sambanden mellan hygien och hälsa sågs också tidigt som ett viktigt innehåll för huslig ekonomi. Detsamma gällde tidiga kunskaper om sambandet mellan näringsfrågor, kost och hälsa. Dessa frågor är alltså viktiga. Exempelvis har Covid-19 pandemin under det senaste året påmint oss om betydelsen av god hygien.

Den samhällseliga strukturomvandlingen från jordbrukssamhälle till industrisamhälle tar sig uttryck i synen på männens och kvinnornas arbetsfördelning (Suojanen, 2000). Under 1950-talet och främst under 1960-talet skedde det en förändring då att allt fler kvinnor med familj började yrkesarbeta (Heinonen, 1998). Detta skapade nya behov att utveckla innehållet i skolämnet huslig ekonomi, vilket kan ses i läroplanen för den egentliga folkskolan 1952 (Kommittébetänkande, 1952:3) genom betoning på rationalisering av arbete samt i grundskolans läroplan 1970 (Kommittébetänkande, 1970:A5) genom införandet av användningen av hel- och halvfabrikat. Genom industrialiseringen förbättrades hemmens ekonomiska resurser och den ekonomiska hållbarhetens tyngdpunkt skiftade från hemma producerat till konsumtionsvaror (Heinonen, 1998). Konsumentfrågor som Harmaja (1925) tidigt förespråkade fick större utrymme i undervisningen under 1950-talet. Konsumentfostran och hållbar konsumtion har ytterligare förstärkts i senare läroplaner.

Skolämnet huslig ekonomi spelar en viktig roll för att värna om den lokala och nationella matkulturen. Det gäller konsumentens kunnande, val

och omdöme om hur man tar vara på rester, beaktar säsongtänkandet och väljer lokalt odlat. Noteras kan att det som har varit viktigt på 1800-talet fortfarande är viktigt, trots att de ekonomiska och materiella resurserna är annorlunda. Numera finns det andra förutsättningar för odling, tillredning och förvaring av livsmedel. Enligt Kaarninen (1995) betonades det i huslig ekonomi i folkskolan hur hemmen skulle skötas, genom exempel på brister som finns i ett dåligt skött hem. I flickskolor och samskolor var tyngdpunkten däremot tydligare på det estetiska i hemmet, som tidigare nämnts.

Huslig ekonomi infördes i folkskola och flickskolor samt i läroverk för flickelever, under samma period som det grundades skolor för huslig yrkesutbildning i form av hushålls- och husmodersskolor (Lindberg & Salomaa, 2022). Lundh-Nilsson (2010) visar att husliga linjer även inrättades i folkhögskolor i Sverige under samma tid. Enligt Goodson (1993) är skolämnes status beroende av på vilken utbildningsnivå som ämnet införs. Det kan konstateras att huslig ekonomi infördes i Finland ungefär samtidigt på flera nivåer, och den första hushållsläroverksutbildningen startade 1891 (Sysiharju, 1995). Ytterligare vad gäller skolämnets status kan, utifrån Goodson (1993), konstateras att skolämnet först grupperades som ett naturvetenskapligt ämne, vilket antyder att ämnet hade hög status. Både hygien och hälsa har sin grund i naturvetenskapen och tillämpningen sker i huslig ekonomi. I flickskolor och för flickor i samskolan ingick undervisning i kemi och nationalekonomi i skolämnet huslig ekonomi. De praktiska tillämpningarna hämtades från matlagning, bakning och rengöring (Salminen, 2002). Forskning i ämnen som hushållsvetenskap skedde tidigare inom de olika disciplinerna på universitetsnivå. Från och med första halvan av 1900-talet bedrevs forskning i näringslära, hemmets ekonomi samt från 1969 hemmets teknologi. Arbetseffektivitetsföreningen spelade en viktig roll i forskningen om rationalisering av hushållsarbetet. (Heinonen, 1998; Aulanko & Vepsäläinen, 1994). Enligt Heinonen (1998) är Harmaja och Saurio nyckelpersoner gällande forskning inom hemmets ekonomi. Skolämnets status har fått stöd av olika personer, organisationer och politiker. Forskningen inleddes och har utvecklats sedan det tidiga 1900-talet. Enligt Goodson (1993) är det betydelsefullt för i relation skolämnets status att det bedrivs forskning.

Det främsta syftet med undervisningen är att 1) höja folkets kunskaper, 2) erbjuda yrkesutbildning för kvinnor 3) ta hand om hemmet och hushållet, 4) rationalisera hushållsarbetet och 5) fostra till ansvarsfulla konsumenter. Liknande uppgifter anser Hjälmeskog (2000) att hemkunskapen hade i den rikssvenska skolan från slutet av 1800-talet fram till 1960-talet. I Sverige infördes hemkunskap både för flickor och pojkar i samband med införandet av grundskolan 1962 (Hjälmeskog, 2000). Betydelsen av skolämnet huslig ekonomi framträder speciellt under kristider och undantagsförhållanden såsom nödåren, krigsåren eller nuvarande pandemitid. Undervisningen i huslig ekonomi strävar till att lära eleverna att kunna ta hand om sitt hushåll och sina hem på det bästa möjliga sättet.

Som fortsatt forskning skulle det vara intressant att närmare studera hur övergången från huslig ekonomi som naturvetenskapligt ämne till ett praktiskt estetiskt ämne har påverkat ämnets syfte och innehåll. Ett tema som skulle vara intressant att forska närmare i är hur hållbarhetstemat tas

upp och hur temat har förändrats sen införändrats seden införandet av grundskolan.

Referenser

Arkivmaterial

Helsingin kaupungin kouluarkisto
Kansakoulujen työsuunnitelma 1909.
Kansakoulujen työsuunnitelma 1913.
Kansakoulujen opetusohjelma 1917.
Kansakoulujen opetussuunnitelma 1926.
Kansakoulujen jatkuokkien opetussuunnitelma 1929.
Ålands landskapsarkiv
Årsanmälan till folkskoleinspektören för Godby skola 1928–1961.
Årsanmälan till folkskoleinspektören för Storby skola 1928–1961.

Tryckta källor

Komiteain mietintöjä 1915:5. *Naisten kotitaloudenhoito-opetuksen järjestämistä varten asetetun komitean mietintö.* Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino.
Kommittébetänkande 1933:6. *Lärdomsskolekommitténs betänkande 1933.* Helsingfors.
Kommittébetänkande 1946:10. *Folkskolans läroplanskommittébetänkande I.* Helsingfors.
Kommittébetänkande 1952:3. *Folkskolans läroplanskommittés betänkande II. Läroplan för den egentliga folkskolan.* Helsingfors.
Kommittébetänkande 1954:12. *Kommittébetänkande angående fortsättnings-undervisning i landsbygdens folkskolor.* Helsingfors.
Kommittébetänkande 1970:A4. *Grundskolans läroplanskommittés betänkande I. Grunderna för läroplanen.* Helsingfors: Undervisningsministeriet.
Kommittébetänkande 1970:A5. *Grundskolans läroplanskommittés betänkande II. Läroplan för läroämnena.* Helsingfors: Undervisningsministeriet.
Kouluhallitus 1925. *Maalaiskansakoulujen opetussuunnitelma komiteamietintö 1925.*
Kouluhallitus 1960. *Oppikoulujen kotiitalouden oppiennätykset ja metodiset ohjeet.* Opetusministeriön kirje n:o 1689/10.3.1960.
Statistikcentralen (2018). *Kotitaloustuotannon arvo 2016.* Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/kotsa/2016/kotsa_2016_2018-11-07_fi.pdf [Läst 24.1.2021.]
Suomen virallinen tilasto (1912). *Alamainen kertomus Suomen kansakoulutoimen kehityksestä lukuvuosina 1905–1910.* Helsinki: Koulutoimen ylihallituksen julkaisema. <https://www.doria.fi/handle/10024/96456> [Läst 1.6. 2020.]
Suomen virallinen tilasto (1930). *IX Kertomus kouluhallituksen ja oppikoulujen tilasta ja toiminnasta lukuvuosina 1919–1924.* Helsinki: Kouluhallituksen julkaisu. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93534/xoppik_a_1919-1924_1930_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Läst 23.12.2020.]

Litteratur

Aulanko, M & Vepsäläinen, T. (1994). *Kodin teknologian yliopisto-opetusta 25 vuotta.* Helsinki: Maa- ja kotitalousteknologian laitos.
Braun, V. & Clark, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
Carlgren, I. (2015). *Kunskapstraditioner och undervisningspraktik.* Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
Cavonius, G. (1978). *Från läroplikt till grundskola: finlandssvensk folkskola under ett halvsekel:1921–1972.* Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
Elorinne, A-L., Autio, M. & Arai, N. (2017). Pedagogics in Home Economics Meet Everyday Life: Crossing Boundaries and Developing Insight in Finland and Japan.

- I E. Kimonen & Nevalainen, R. (red.), *Reforming Teaching and Teacher Education* (s. 145–168). Rotterdam: Sense Publisher.
https://doi.org/10.1007/978-94-6300-917-1_6
- Engeström, Y. (2014). *Learning by Expanding: An Activity-Theoretical Approach to Developmental Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139814744>
- Goodson, I. (1993). *School Subjects and Curriculum Change: Studies in Curriculum History*. London: Falmer Press.
- Goodson, I. (2001). *Opetussuunnitelman tekeminen: Esseitä opetussuunnitelman ja oppiaineen sosiaalisesta rakentumisesta*. Finska översättning Erja Moore. Joensuu: Joensuu University Press.
- Harmaja, L. (1925). *Kotitalous nykyajan yhteiskunnassa*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Heinonen, V. (1998). *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa*. (Doktorsavhandling). Helsingfors universitet.
- Hjälmeskog, K. (2000). *”Democracy begins at home”: Utbildning om och för hemmet som medborgarfostran*. (Doktorsavhandling). Uppsala universitet.
<urn:nbn:se:uu:diva-506>
- Iisalo, T. (1984). *Suomen oppikoulun opetussuunnitelma vuosina 1890–1920 tutkielmia opetuksesta vallinneista käsityksistä ja niiden muutoksista*. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteenlaitos.
- Janhonen-Abruquah, H., Heinonen, H., Pöntinen, S. M. & Haveri, M. (2015). Kulttuuriesteti kestävä kotitalousopetus. I H. Janhonen-Abruquah & P. Palojoki (red.), *Luova ja kestävä kotitalousopetus* (s. 29–45). Helsinki: Helsingin yliopisto, Käyttätymistieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos.
<http://hdl.handle.net/10138/157591>
- Kaarninen, M. (1995). *Nykyajan tytöt, koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. (Doktorsavhandling). Tammerfors universitet.
<https://urn.fi/urn:nbn:fi:skd-dor-000070>
- Ketonen, L. (1980). *Suomen tyttöoppikoulut itsenäisyyden aikana peruskoulujärjestelmään siirtymiseen asti*. Kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 85. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laaksoharju, T. (2012). Koulukasvitarhatoiminta 1900-luvulta nykypäivään Helsingissä. *Kasvatus*, 43(1), 64–71.
- Laine, K. (1931). *Kotitalouskoulujen alkuvaiheita Suomessa 1850–1900*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Levanto, M. (2013). *Kotitalousopetuksen juuria etsimässä: kotitalous opetuksen historiaa 1812–1915*. (Licentiatavhandling). Helsingfors universitet.
- Lindberg, V. & Salomaa, K. (2022). Huslig yrkesutbildning för finlandssvenska kvinnor inom Högvalla Seminarium under 70 år. I Å. Broberg, A. V. Lindberg & G-B. Wärvik (red.), *Kunskapstraditioner och yrkeskunnande. Kvinnors yrkesutbildning i historisk belysning* (s. 109–140). Göteborg: Makadam förlag.
- Lundh Nilsson, F. (2010). Den svenska folkhögskolans yrkesinriktade utbildningar 1869–1940. I F. Lundh Nilsson & A. Nilsson (red.), *Två sidor av samma mynt? Folkbildning och yrkesutbildning vid de nordiska folkhögskolorna* (s.81–110). Lund: Nordic Academic Press.
- Malin, A. (2011). *Kotitalouden opetustilat osana kehittyvää oppimisympäristöä, asumistoiminnot ja opetussuunnitelma muutoksen määrittäjänä*. (Doktorsavhandling). Helsingfors Universitet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6904-8>
- Marjanen, J. (2013). *Den ekonomiska patriotismens uppgång och fall. Finska hushållningssällskapet i europeisk, svensk och finsk kontext 1729–1840*. (Doktorsavhandling). Helsingfors universitet.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9560-3>
- Nordenstam, T. (2012). *Etik och praktisk kunskap*. Stockholm: Författarens bokmagasin.
- Ollila, A. (1994). Naisliike, nationalismi ja kansanvalistus: Miksi Martta-yhdistys halusi riveihinsä ”kaikkien kansanluokkien naiset”? I A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (red.), *Naisten hyvinvointivaltio* (s. 53–72). Tampere: Vastapaino.
- Pöntinen, S. (2019). *Oppiaineyhteistyö opetusharjoittelussa. Tapaustutkimus aineenopettajakoulutuksesta*. (Doktorsavhandling). Helsingfors universitet.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4969-5>

- Rinne, R. (1984). *Suomen oppivelvollisuuskoulujen opetussuunnitelman muutokset vuosina 1916–1970. Opetussuunnitelman intentioiden ja lähtökohtien teoreettis-historiallinen tarkastelu.* (Doktorsavhandling). Åbo universitet.
- Salminen, J. (2002). *Alamainen sivistysprojekti tasa-arvo ja edistys Suomen yksityisten oppikoulujen rakenteellinen kehitys 1872–1920.* (Doktorsavhandling). Helsingfors universitet. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-0451-7>
- Siirilä, J. (2016). *Tulkintoja kestävästä kehityksen käsitteestä YK:n kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen teemavuosikymmenen 2005–2014 yhteydessä.* (Doktorsavhandling). Helsingfors universitet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1134-0>
- Suojanen, U. (2000). Slöjd och samhällsförändring. I U. Suojanen & M. Porko-Hudd (red.), *World-Wide Sloyd: ideologi för framtidens samhälle.* Techne Forskning i Slöjdpedagogik och slöjdvvetenskap B: 8/2000 (s. 66–98).
- Sysiharju, A-L. (1995). *Naisasian tytär – muuttuvien kotien tuki 1891–1990. Vuosisata kotitalousopettajien koulutusta Helsingissä.* Helsinki: Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitos.
- Uppslagsverket Finland (2007). <https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-Laeroverk> [Läst 30.6. 2020.]
- Åbacka, G. (2008). *Att lära för livet hemma och i skolan: elevers uppfattningar av kost och hälsa, konsumtion och privatekonomi samt hushåll och miljö.* (Doktorsavhandling). Åbo Akademi. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-765-413-5>
- Valtioneuvosto (1941). *Valtion oppikoulujen oppiennätykset ja metodiset ohjeet.* Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.
- Österlind, E. (2015). Drama into the curriculum: Sisyphus' work. *Drama Australia Journal*, 39(1), 3–18. <https://doi.org/10.1080/14452294.2015.1083517>